

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013,
тел./факс: (0382) 72-09-23, 65-65-52, тел.: 79-53-55, 79-59-45
E-mail: kgpa@ukr.net Код ЄДРПОУ 02138872

Від 19.06.2020 № 228 на № _____ від _____

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Пехоти Олени Миколаївни
на дисертаційне дослідження **Беляєва Сергія Борисовича**
«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх
учителів до розроблення та використання педагогічних технологій»,
представленого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук за спеціальністю **13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти**

*1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами
відповідних галузей науки*

Тема дослідження, здійсненого Сергієм Борисовичем Беляєвим, поза усяким сумнівом, є надзвичайно актуальною й знаходиться на передньому важливих напрямів педагогічної науки і практики.

Пояснимо свою позицію.

По-перше, сучасне українське суспільство перебуває під впливом потужних глобалізаційних процесів, інформаційних трансформацій, переосмислення ціннісних орієнтирів, що спонукає громадян неодноразово впродовж життя змінювати соціальний і професійний статус, постійно навчатися, перенавчатися, підвищувати кваліфікацію. Знайомство з науковою новизною і результатами дослідження С.Б. Беляєва показує, що вихідною загальнонауковою основою є Концепція усталеного розвитку (ЮНЕСКО, 2015). Безумовно, сьогодні ми живемо в глобальному світі. Для нас, як педагогів і експертів, абсолютно зрозуміло, що й освіта, й педагогічна наука повинні створювати умови успішного усталеного розвитку як людини, так і систем в цілому. Це глобальна, кінцева, наша спільна мета.

Нагадуємо про те, що Концепція усталеного розвитку зародилася в Німеччині саме в шкільному середовищі. І саме школярі доклали чимало

зусиль, мріючи і обговорюючи своє майбутнє, майбутнє свого міста, своєї країни, свого майбутнього світу.

По - друге, для України соціальне – педагогічне значення педагогічної науки і освіти посилюється сучасною демографічною ситуацією, характерною нині для усіх європейських країн, та своєрідністю педагогічного середовища. Не слід забувати й про такий загальновизнаний факт. Найбільш затребуваною освіта стає в період підйому економіки або навпаки, її кризового стану, що якраз і відбувається на теренах України. Так, у період кризи посилення уваги продиктовано вимогами ринкової економіки, зокрема, необхідністю створення інноваційних підходів в освіті, опануванням нових професій, набуттям таких навичок, які тільки зароджуються.

По-третє, актуальність аналізованої праці обумовлена для вітчизняної педагогічної освіти додатковими чинниками. Серед них вивчення сучасних аспектів з теорії та практики педагогічних технологій посідає важливе місце. Сучасна педагогічна освіта має враховувати специфіку саме вітчизняного досвіду використання педагогічних технологій – як з урахуванням соціокультурних, ментальних традицій, так і міжнародного досвіду реалізації освітніх реформ в умовах динамічного сьогодення. Особливо і в сегменті розробки і використання педагогічних технологій.

Врешті-решт, проблема використання педагогічних технологій учителем та підготовка до цього майбутнього вчителя з часом набирає все більшого значення. Акцент зміщується в сторону гострої необхідності підготовки кожної людини до навчання впродовж усього життя. І підготувати її до цього повинна школа, учитель. Навчання впродовж усього життя створенню умов усталеного розвитку окремої людини і соціуму – складе завдання для сучасної освіти. Але від нього відмовитися не дозволить картина світу, що постійно змінюється. Саме цю сторону дослідження ми вважаємо найбільш сильною, про що і мовитиметься у нашій сьогоднішній науковій дискусії.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження С. Б. Беляєва «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій» є актуальним і своєчасним.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Важливо відзначити, що дослідження було складовою науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії: «Створення теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки і використання педагогічних технологій» (державний реєстраційний номер 0118U006421), «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» (державний реєстраційний номер 0119U101770). Це також підтверджує теоретичну та практичну значущість цієї роботи.

3. Щодо обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій С. Б. Беляєва дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Ґрунтовне вивчення джерельної бази (633 найменування, з яких 36 – іноземними мовами), яке здійснив здобувач, дали змогу достатньо переконливо висвітлити історичний аспект досліджуваної проблеми, дозволили розкрити сутність поняття «педагогічна технологія» у його сучасному розумінні та уможливили виявлення термінів, які в різні періоди були синонімічними або дотичними до цього поняття. Зокрема, дисертант підкреслює, що з початку 90-х рр. ХХ ст. це поняття почало активно досліджуватися і набуло розвитку.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних, емпіричних, математичних та статистичних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були загальнонаукові та конкретно-наукові; пошуково-бібліографічний, а також ретроспективний, використання яких було обґрунтовано для кожного із досліджуваних аспектів. Окрім того, дослідником здійснено узагальнення, систематизацію, порівняння та зіставлення різних наукових поглядів на досліджувану проблему, критичний аналіз довідникової й наукової літератури, нормативної документації, а також для уточнення базових понять дослідження, визначення понять та концептуальних засад дослідження.

Не викликають сумніву обрані хронологічні межі дослідження, оскільки їх визначення є логічним та доказовим.

На схвалення заслуговують висновки та рекомендації, викладені у дисертації, оскільки вони були сформульовані з урахуванням вивчення, систематизації й узагальнення широкої науково-методичної бази, до складу якої увійшли як нормативно-правові документи; монографії; дисертаційні студії; навчально-методична література, так і суттєвий обсяг джерел нормативного та статистичного характеру.

Загалом аналізоване дослідження уможливило відтворення цілісної картини аналізу означеної проблеми з урахуванням сучасного науково-педагогічного контексту. З одного боку дозволяє з'ясувати загальні процеси та тенденції, пов'язані з підготовкою майбутніх учителів, а з іншого – виявити її специфіку та певну своєрідність, обумовлену сучасним станом педагогічної освіти.

4. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в наступному.

Дисертантом здійснено аналіз системи підготовки майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій. Виявлено її еволюційність, наступність, а також простежено динаміку функціонування і структурні трансформації цієї системи від початку набуття Україною незалежності.

С. Б. Беляєвим *уперше теоретично обґрунтовано та розроблено:*

- концепцію професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій на основі

неперервної трьохетапної системної змістовно-процедурної інтеграції системного, компетентнісного й технологічного підходів, що визначає комплексне їх використання для вирішення завдання розроблення елементів методичної системи професійної підготовки, етапами якої є: проектувальний (визначення структурних елементів системи та розроблення їх змісту), алгоритмічний (розроблення послідовних алгоритмів реалізації складових змісту професійної підготовки), діагностичний (визначення механізмів оцінювання результатів системи професійної підготовки).

Виявлено суть професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій, що представляє цілісну, з властивостями саморегуляції та саморозвитку, сформовану на основі неперервної системної змістовно-процедурної інтеграції методологічних підходів систему цілей, змісту, методів і засобів професійної підготовки, яка забезпечує формування системи професійних компетентностей (комплексу знань, вмінь та професійно важливих якостей), що є необхідними для продуктивної педагогічної діяльності зі створення та використання педагогічних технологій.

Визначені цілі професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій, що передбачають послідовне формування компетентностей з використання педагогічних технологій, здійснення їх адаптації та модернізації, розроблення педагогічних технологій.

У процесі дослідження визначено зміст теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій, що забезпечує перманентний процес формування і розвитку професійних компетентностей з розроблення та використання педагогічних технологій впродовж всього терміну професійної педагогічної діяльності.

Створено матриці розроблення цілей і змісту, визначення методів навчання, розроблення технологічних алгоритмів реалізації методичної системи професійної підготовки, елементи яких є результатом системної змістовно-процедурної інтеграції визначених методологічних підходів і забезпечують комплексне розв'язання завдання розроблення елементів методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів до створення та використання педагогічних технологій.

Запропоновані технологічні алгоритми реалізації методичної системи професійної підготовки, які відповідають послідовним етапам реалізації змісту теоретичної та практичної підготовки й забезпечують формування системи професійних компетентностей щодо використання існуючих педагогічних технологій, здійснення їх адаптації та модернізації, розроблення нових педагогічних технологій.

Представлено методичну систему підготовки майбутніх учителів, яку побудовано на основі розробленої концепції їхньої професійної підготовки до створення та використання педагогічних технологій, що забезпечує послідовне формування системи професійних компетентностей з використання педагогічних технологій, здійснення їх адаптації і модернізації, розроблення нових педагогічних технологій.

Також *уточнено*:

- характеристичні ознаки (самостійність та творчість) навчальної діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій, які дозволили здійснити вибір методів навчання;

- засоби оцінювання стану підготовки до використання педагогічних технологій, які поєднують зовнішній моніторинг з самомоніторингом навчальних досягнень;

- зміст критеріїв, показників та рівнів професійної підготовки до розроблення та використання педагогічних технологій, що забезпечують можливість фіксації якісних змін у системі знань, умінь, професійно важливих якостей у майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій.

Набули подальшого розвитку: теоретичні положення професійної підготовки майбутнього вчителя, розвиток полягає у виділенні на основі інтеграції системного, компетентнісного та технологічного підходів етапів професійної підготовки, що дозволяють забезпечити формування професійних компетентностей з розроблення та використання педагогічних технологій.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання неперервної трьохетапної системної змістовно-процедурної інтеграції методологічних підходів для розробки систем професійної підготовки фахівців інших напрямів і спеціальностей.

Розроблено засади щодо розуміння професійної підготовки майбутніх вчителів до розробки і використання педагогічних технологій як багатофункціональної, самостійної, складної, адаптивної, само-розвивальної системи, з притаманними їй функціями, змістом, формами та методами, якій властиві динамічність функціонування і розвитку, що засвідчує її унікальність та своєрідність; матриці розроблення цілей і змісту, визначення методів навчання, розроблення технологічних алгоритмів реалізації методичної системи професійної підготовки.

Дослідник доводить факт функціонування системи як сукупність видів і форм, характерних в окреслений період. Зокрема, схарактеризовано й описано особливості педагогічної освіти. С. Б. Беляєвим здійснено детальну характеристику існуючих сьогодні педагогічних технологій.

У процесі дослідження автором було простежено еволюцію науково-теоретичних підходів до професійної підготовки майбутніх вчителів до розробки і використання педагогічних технологій.

Не викликає заперечення здійснена методична система.

Наскрізна ідея дослідження є загалом достовірною.

Загалом новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами, здобутими на різних етапах дослідження, і загалом сумніву не викликають.

Значення одержаних результатів для педагогічної практики визначається доцільністю їх використання у процесі створення спецкурсів для закладів вищої освіти та системи післядипломної освіти, а також під час проведення лекцій, семінарських та практичних занять з педагогіки в

освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти. Дисертантом розроблено та впроваджено авторський навчально-методичний комплекс, що включає: навчальні та навчально-методичні посібники: «Теоретичні основи педагогічної технології», «Нові педагогічні технології», «Теорія і практика оптимізації структури педагогічної системи»; опорні конспекти лекцій: «Передові технології в початкових класах», «Нові технології навчання та виховання»; а також робочі навчальні програми з дисциплін: «Інноваційні технології викладання навчальних предметів» для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр», «Нові технології навчання та виховання» та «Технологія цілісного освітнього процесу» для здобувачів освітнього ступеня «магістр», системи лекційних та семінарсько-практичних занять; діагностичний комплекс оцінювання рівня професійної підготовки майбутнього вчителя до розроблення та використання педагогічних технологій. Значення одержаних результатів загалом підтверджено довідками про впровадження в освітній процес низки вищих закладів освіти (Українська інженерно-педагогічна академія (довідка №101-02-190 від 04.06.2019 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/383 від 13.06.2019 р.), Класичний приватний університет (довідка № 511 від 27.05.2019 р.) Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (довідка № 621 від 23.05.2019 р.), Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (довідка № 1857 від 18.06.2019 р.), Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-19-925 від 19.06.2019 р.).

Дисертацію С. Б. Беляєва виконана на належному науковому рівні. Здобувач володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Рівень апробації результатів дослідження є також належним і підтверджується участю дисертанта у науково-практичних заходах різного рівня.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Основні положення дисертації С. Б. Беляєва висвітлено в 56 публікаціях, з них 51 одноосібна, у тому числі: 1 монографія (одноосібна); 1 навчальний посібник (одноосібний); 28 статей – у провідних фахових наукових виданнях України (1 – у співавторстві); 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях; 2 статті – у періодичних виданнях, які внесено до міжнародних наукометричних баз; 16 тез – у збірниках матеріалів конференцій; 1 навчальний посібник, який рекомендовано Міністерством освіти і науки України (у співавторстві); 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві); 2 опорні конспекти лекцій (у співавторстві). Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

5. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел.

Логіка і послідовність викладу тексту дисертації відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У першому розділі «Професійна підготовка майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій як педагогічна проблема» – ґрунтовно досліджено сучасний стан та проблеми професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій в педагогічному закладі вищої освіти.

Дисертант розкриває наявність у вітчизняній педагогічній науці такого феномену, як педагогічна технологія. Автор звертає увагу, що дослідники висвітлювали педагогічні технології у різних контекстах. Проте опис цього терміну як базового поняття дослідження слід розпочинати з висвітлення сутності основного суб'єкта навчального процесу, тобто майбутнього вчителя, що і було ним з успіхом зроблено.

Простеживши походження поняття «педагогічна технологія» та підходи до його трактування дослідниками у різні часи, С. Б. Беляєв формулює робоче тлумачення означеного поняття, яке загалом має класичне підґрунтя, але вносить і авторське бачення у зміст поняття.

Без сумніву, провідне місце у першому розділі посідає авторська періодизація педагогічних технологій у досліджуваний період. В її основу покладено аналіз дослідницьких проектів у галузі теорії і практики педагогічної освіти.

Другий розділ «Методологічні засади розробки методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів до створення та використання педагогічних технологій на основі інтеграції системного, компетентнісного та технологічного підходів» є логічним продовженням першого, оскільки тут здійснено аналіз можливостей інтеграції компетентнісного, системного та технологічного підходів у розробленні елементів методичної системи професійної підготовки, доведено необхідність їх неперервної системної змістовно-процедурної інтеграції у вирішенні комплексного завдання розроблення методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів до створення та використання педагогічних технологій.

У третьому розділі – «Теоретичні засади розроблення методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів до створення та використання педагогічних технологій на основі інтеграції системного, компетентнісного та технологічного підходів» – здійснено вичерпне обґрунтування цілей, змісту, методів, засобів, етапів реалізації авторської методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів на основі інтеграції системного, компетентнісного та технологічного підходів, розроблено технологічні алгоритми реалізації етапів професійної підготовки та засоби діагностики, систему критеріїв та показників для визначення стану професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій.

У четвертому розділі – «Практична реалізація та експериментальна перевірка розробленої методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів до створення та використання педагогічних технологій» – поетапно реалізовано авторську методичну систему,

визначено мету, завдання, етапи проведення педагогічного експерименту, приведено його результати.

Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення. У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації С. Б. Беляєва

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. *Нормативну базу* слід змістовно доповнити останніми документами. Наприклад, «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки» (КМУ, 2018); Концепція «Цифрова Держава. Дія» (Міністерство цифрової трансформації, 2019) тощо. Також у дослідженні немає посилань на зміст «Національної рамки кваліфікацій».

2. В аналізі можливостей методологічних підходів більшою мірою зацентровано увагу на таких як, системний, компетентнісний, технологічний. На нашу думку, інтеграція цих підходів має домінуюче значення з загальнонаукових методологічних позицій. Разом з тим у розробці й використанні педагогічних технологій важливу роль відіграють і гуманістичні підходи, зокрема індивідуальний, особистісно-орієнтований, акмеологічний.

3. Не зовсім зрозуміло, чому проведене дослідження неправомірно звужене до професійної педагогічної підготовки в умовах педагогічного закладу вищої освіти, що залишає без належної уваги заклади післядипломної освіти та можливості андрагогічного підходу.

4. У науковій повизні недостатньо акцентовано увагу на особистісній орієнтації авторських педагогічних технологій, які розробляють майбутні вчителі на підсумковому етапі експерименту. Оскільки розроблена, впроваджена та експериментально перевірена методична система містить зручні алгоритми реалізації етапів педагогічної технології, то фактично вона може виступити основою для створення особистісно-орієнтованих технологій у майбутній професійній діяльності вчителя.

5. На нашу думку, в моделі методичної системи недостатньо обґрунтовано співвідношення технологічних алгоритмів реалізації етапів професійної підготовки та методів навчання.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження і є приводом для наукової дискусії.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структура і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані у рукописі дисертації С. Б. Беляєва

8. Загальний висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Беляєва Сергія Борисовича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Беляєв Сергій Борисович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту освіти і
педагогіки вищої школи

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

О. М. Пехота

Підпис О.М. Пехоти засвідчую
зав. канцелярії

І.С. Вітюк